

GVT-COM-INF-OP-I(2003)4
In Romani

Comments of the Government of the Republic of Moldova in Romani

on the Opinion of the Advisory Committee on the Report on the implementation of the
Framework Convention for the Protection of National Minorities in the Republic of Moldova

O DEPARTAMENTO E RELACIENQO MAŞKARETNIKANE

**I BAZUTNI KONVENCIA VAŞ O BRAKHIPEN R NACIONALONE
MINORITETURENQO**

VAŞ I BIRAIKANE ORGANIZACIE

**O TRANSLATORI: ANATOLIE RADITSA, O PRESIDENTO LA ASOCIAQO
„BAHTALO ROM”**

O KONSULTANTO:

PRINTISARDI KATAR O KONSILO E EVREPAQO

REPUBLIKA MOLDOVA

KIŞINAU

2003

Republika Moldova

O DEPARTAMENTO Le relacienqomşkaretnikane

E KOMENTARUREA

le konfidencialo Avizoste ~~xxx~~ la Konsultaciaqo Komiteto le Konsilos-
qe e Evropaqo kai dhikel i realizacia la Konvenciako-kadro vaş o
Brakhipen e Nacionalone Minoriteturenqo ande i Republika Moldova

(ACFC/OP/ 1("2002)3

ASTARIPEN

I Konvencia -kadro vaş oBrakhipen (protekcia) e Nacionalone Minori-
taturenqo sas ratifikaim e Parlamentostar la Republikaqo Moldova k-o
22 oktobra 1996-to berş. Vaş kadava independento them terno kadava
evento sas les jekh semnifikacia (mandaipen) importante qe dzeanelpe
qe le nacionalone Minoritetea kheren 35,5 pi-k şel anda-i populacia
le themesqe.

cia

Vaş i popularizaxxx le bazutne sikaimatenqe e Konvenciaqe-kadro
thai i maskarthemutni praktika pala pesqe aplikacia k-o 9-11 Novembra
1999 and-o municipio(Kişinau) ^{lokalno serutno foros} Chişinau, Beltsy, Komrat sas kherdo jekh
seminaro maşkarselikano" I Konvencia -kadro vaş i protekşia e Nacionalo-
ne minoriteturenqo: o mekanizmo la implementaciaqo" organizuime kotar
O Departamento Selikane relacienqo thai e buti le chibengr(tar o2001 berş
-buchiolpe Departamento maşkarselikane (maşkarthemutne) relacienqo
kai participisardine eksperturea and-o Sombeşipen e Evropaqo,. E parti
cipanturea le seminaroste kherdine bari analiza la etno-linvistikaqo
situacie e Nacionalone Minoriteturenqo, mothodine le rezultaturea kai
primisarde ando kadava amalipe thai kherdine propizicia dromora sar

de den solucia e akanutne problemurenge.

And-o periodo kai avel pakai ratifikacia e Konvenciaqo- kad-
ro le organurea centralo la Republikaqo Moldova kherdine
but vaş e implementacia kadalesqo dokumento o objektivito kai sas
les te kherel kondicie kamope thai lache vaş o buxliarimos la
kulturaqo nacionalo e Nacionalone Minorititurenge, le garanciengo
andai legislacia vaş i realizacia lehakainqo/ chiachipengo thai
fundamentale Slobodengo thai i integracia ando moldovanikano
societato.

Jekh pasp importante k-o prinjeandimos thai i garancia le
hakajengo le representurenge e Nacionalone Minorititurenge, save
kon si themutnurea xakajenca pherde e Republikaqo Moldova,
indiferente le ginestar (O numri) thai i ~~socialo~~ socialo situacia
lengen, sas i adoptacia le Zakonosqo la Republikako Moldova
nr.382-xv kotar o 19-to iuli 2001 berş" ~~Dikhindoi le hakajenge le~~
~~manuşenge kai si parte~~ " Dikhindoi le hakajenge le
manuşenge kai si parte anda-l nacionalone minorititurenge
thai le juridikano statuso pire organizaciengen"

O Governo la Republikaqo Moldova adoptisardea:

- №6ofebruara 2001 I decizia nr.131" Dikhindoi nesave akcije
aziutimasqe le romen andai Republika Moldova"?
- k-o 26 februara 2001 i Decizia nr.167" Dhindoi o O Programo
le statusqe de te kheren mai lachio o sikaimos la themutno
chibaqe andi Republika Moldova le manuş kai nai terne(2001-2005)

Ando berş 1999 i Republika Moldova presentuisardea e Konsilosqe e Evropako ek raporto oficialo e Republikaqo Moldova ande savo phenelpe i realizacia la Konvenciaqo -kadro vaş i protekcia le Nacionalone Minoritaturenge . Ando berş 2001 kana manglea o Komiteto Konsultativo sas kherdi jekh nevi informacia pala o raporto lipardo mai opre.

Le oprutne komentaruria si kherdine le Avizoste le Komitetosqe Konsultativo vaş i Konvencia -kadro vaş o Brakhipen e Nacionalone Minoriteturenqo, prezentuime katar ek grupo eksperturenqo kai ~~XXXXXX~~ kherdine ek vizita andi Republika Moldova ando periodo 31 oktombra thai 5 novembra 2001 berş.

Si trebutno te mothas pe ciacimasti qe e eksperturea le Konsolosqe la Evropaqo dine but bari dikhipen le trebutnimatenge thai le problemurenge le Nacionalone ~~Mixix~~ Minoritaturenge anda- Republika Moldova. And-o teksto le le Avizosqo e Komitetosqo Konsultativo(o trito kotor) dikhlinepe sar ande i glinda(dikali) savore le prepozicia thai observacie phendine katar le reprezentaturea le socialone organizacienge e nacionalone minoritaturenqo save kheren partea andar o Koordonatori Konsilo e etnikane thai kulturikane organizaciengqo pašal(and-o) o Departamento e maşkar-etnikane relaciengqo.

Kana primisardea sar jekh sikavni le rekomandacie le Konsultativosqo Komiteto. o autori kadalesqo dokumento-- O Departamento e maşkaretnikane Relaciengqo-- bichaldea o teksto le Avizosqo k-e ministerurea, departamenture ~~xx~~ thai avere instmitucienge save daştin te participisaren ande i realizacia

bute artilolurenge andar x i Konvencia -kadro.

Line akto le rekomendacendar le Komitetosko Konsultativo 13 institucie
anda- republika: i Kancelaria le Guvernosqe e Republikaqo Moldova
, o Ministeri la Kulturaqo, o Ministeri le Sikaemasqo, O Ministeri le
Butjanqe andre andi i Republika Moldova, o Ministeri la Justiciaqo,
o Ministei la butjaqo thai socialo brakhipen(proteccia), O Departamento
vaq i Statistika thai Sociologia, O serviso le statosqo Migracia, o Servi
so le statosqo vaq le probleurea e religiaqo, O Konsilo Koordonatori
e Audiovizualosqo, . I mǎria e Munichiposqe Kişinău. O Centro vaq e Manu-
sikane Hakaja anda- Moldova, I kompania le statosqo "Teleradio-Moldov
".

Le Komentarurea le Avizoste e Komitetosqo Konsultativo sas line sar
chiachi baza vaq i elaboracia kadale dokumentosqo.

Si trebutno de inkalaas and-o reliefo qe ek bareder partea e konsta-

tacienge thai opininge kandar- o Avizo ni mangen komentarurea andai
parte le autoritaturenge la Republikaqo Moldova. O Avizo le Komitetosqo

Konsultativo sikavel o ~~pkixx~~ pakiv e etnolingvistikani situaciaqo thai
e socialone thai politikane prosecurenge anda- Republika Moldova

Kherdinepe le kometarurea le kotoreste⁴-to le Avizosqo, and-o ~~xxxxxxxx~~

savo si sistematiziruime e konstatacie thai e komentarurea bazutne e
Komitetosqo Konsultativo, thai sa kadja si phendini o kamipe(doleanca)
te delpe jekh kontribucia la Republikaqo Moldova vaq i realizacia
kadale rekomendaciene.

Vaq e informacia le somdasnen(membruren) E Konsilosqo Koordonatori
e etnokulturalone organizaciengo paşa-l o Departamento e Maşkartke
etnikae Relaciengo, kadala komentarurea si kherde thai p-i chiv

rusikani chib.

And-o proseso la realizaciao e Konvenciao-Kadro vaŝ o Brakhipen e Nacio
nalone Minoritaturengo and-il konsicie la Republikaŝo Moldova O Departamento
e ~~ma~~ maŝkaretnikane relaciengo kam informil mai dur le publikane organu-
ren centralo thai lokalo andar-o Avizo le Komitetosqo Konsultativo vaŝ o
linimos ande i konsideracia e rekomendacia le somdasnen e Komitetosqo kata
kadale organurendar. kai silen funhcia te len decizie.

E KOMENTARUREA

-E AVIZOSTE KONFIDENCIALO E KOMITETOSQO KONSULTATIVO E KONSILOSQO LA
EVROPAQO Dhiklindoi i REALIZACIA LA KONVENCIAQO-KADRO VAŞ O BRAEHI-
PEN E NACIONALONE MINORITETURENQO ANDI REPUBLIKA MOLDOVA

O ERTIKOLO 3 E KONVENCIAQO-KADRO

O puncto 100-to le AVIZOSQO

I Legislacia kai si pe chiachi zor la Republikaqo Moldova and-o
modo generalo si kadja sar ~~xxx~~ phenek o Zakuno (Kris) nr.382-xv andar-o
19 zulaq 2001-to berq." Priindoi le hakajende le manuŝenge kai kheren
partea and-al nacionalo minoriteturha thai le statutoste juridikano x
pesqe organizacienqo" Vi ekzimstil ek ŝiro antrego akturenge normativo
ande save lenge predikhimata ni korespundin le predikhimatenge le Zako-
nosqe kai dikhel le hakaja e Nacionalone minoriteturenge. Kaste avel
i legislacia pe chiachi zor te korespundil le Zakonosqe kai vizuil(dikhel
le hakaja le ~~xx~~ le zenenqe andar
nacionalo minoriteturja thai o satuto juridikanø pesqe organizacienqe,
O Departamento e Maŝkatetnikane Relacienqe elaborisardea (kherdea) ~~xxx~~
ek proekto Zakunosqe "XX" Andar i modifikacia i komplektizacia nesavenqe
aktura legislativo" O proekto kamel te kherel i modifikacia thai komplek-
tacia kadale normativenge aktura sar si gramome mai tele:

--O Zakuno katar o aktiviteto e racionalizaciaqo (nr.138-xv andar ~~xx~~

~~xxxx~~ ~~XXXXX~~ 10-to maj 2001 berq)

--O Zakuno andar E breveturea e invenciaqo (nr.461-~~xxxx~~XIII ando 10-to Maj
1995 berq);

--O Zakuno andar i protekcia e topografiengqe e ~~xxxx~~ integratolone chir-
kuiturenge (nr.659-XIV and-o 29 ~~xx~~-to oktobra 1999 berq);

- O Zakuno andar e

) -- O Zakuno andar e marka thai le anava e puşimasqo e produserenqo (nr. 588-XIII and-o 22-to septembra 1995);

)--O Zakuno andar o brakhipen le ~~xxxxxxxx~~ specienge e chiarenge (planta) (nr. 915-XIII and-o 11 zulaaj 1996);

--O Zaluno andar i protekcia le desenurenge thai industrialone modelurenge (nr. 991-XIII and-o 15 oktombra 1996;

))--- O Zakuno andaro o serviso publiqo (nr. 443 -XIII and-o 4-to MAJ 1995;)

--O Zakuno anda-i patenta le zenenge kai si len firma thai kheren love (nr. 93-XIV and-o Zulaaj 1998;)

--O Zakuno andar o brahipen/protekcia e konsumatorenge (nr. 93-XIV and-o 15-to Zulaaj 1998 berq;)

AKtualo/akanak o proekto le Zakonosqo si and-o proceso e ekzamenaciaqo.

PUNKTO 101--to le AVIZOSQO

E substancialo obligacie le statosqe vaş i chib rusikani kaj nakajen e obligacie andar avere Minoriteturenge Chiba lai si anvde and-o Avizo si determinime obektivurenca motivurja.

E Rusikani Chib si i Chib la manaqe vaş 1003.563 themutnurea e Repiblika qo Moldova anda kadala: 557146--rusianurea/şukle, 220129--ukraincurea , 120.368- moldovanurea /gadge?-47.872-- bibolde, 16.002- bulgarurea, 11.365-- gagauzurea, ,10.924- bjelorusianurea, andi-k than save kheren 23,1 pi-k şel (procenturea) anda-i populaşia le themesqe.

Vaş 1.962.112 themutnurea (@45,3 pi-k şel , inkludime vaş 1.488.865 moldovanurea/moldoveja (53,3 procenturea) i Rusikani Chib si i duito chib kai von zeanenla.

I chim moldoveisku denla duma 169.893 zene kai kheren partea andal nacionalone minoriteturea, I utilizacia e Rusikani Chibaqiri and-ş-i i

maşkaretnikani komunikacia si ek objektivo trebuimos savo ni avektil

Akanak O Departamento vaş i statistiqa thai Sochiologia anda-i Republiqa Moldova kherel i evidenca sovialo thai demografiqo e populaciaqo. Akanautno o majoriteto le raporturenqo kai vizuin i statistiqa thai i demografia inkheren andja peste e indikatoria kai karakterizuin i komponenca e populaciaqo pala i nacionaliteta, seksurea (manuş/ziuvli) thai le berşa şe manuşesqe/etatea.

Vi kadaja inke ni arasel. I Statistiqa si o h jekhto izvoro te primisares i karakteristiqa la populaciaqe. I opinia e Komitetosqo Konsultativo andar o trebuimos kai mangel te kherelpe mai sigo jekh nevò statistiqa si bazutni.

O ART.3-to E KONVENCIAQO-KADRO

O ART. 104 E AVIZOSQO

E roma andar i Republuqa Moldova bukurinpes bare ~~ik~~ dikhimastar anda-i partea e publikane organurenge centralo thai lokalo.

And-o res/skopo e lcherimasqo e situaciaqo socialo thai ekonomiqo le

Romenge k-o 16 februaru 2001 o Guverno la Republikaqo Moldova ado-

ptisardea i Decizia n~~u~~ nesave akcie ~~axiutimoxxxxxx~~ aziutimasqe le romen anda-i Republiqa Moldova " thai aprobisardea E Direkcie bazutne/principake aziutimasqe le romen andai Republiqa Moldova.

Kadea sar phenel i Decizia de mai opre sas kherde planurea konkrete te kheren mai şukar thai mai lachi i situacia sociolo e romenge anda-i Republiqa Moldova Andi i Realizacia e Deciziaqo participaril/participil /lel partea o Ministerium e Sikaimasqo, O ministerium e Kulturaqo, O Ministerium la Butjaqo thai socialo Brakhipen/protekcia, O ministerium e Sastimasqo, O Departamento E Maşkaretnikane Relaciengo. I Akademia lex e siklearimatenge anda- Moldova thai i e publikane lokalo organurea.

Kadale organurea kherdea elaboracia thai aprobisardine planurea akcienqe kai vizuin i realizacia E bazutne /pricipalone Direkciengo

aziutimasqe e romen andi Republiqa Moldova

And-o speciało modo O Ministeri e Butjaqo thai socialo Protekcia e Republikaqo Moldova aprobisardea jek planu akcienqo kai te kheren le romen te roden thai te kheren buti. i minimalizacia e bibutjaqe (o Şo-majo) i stimulacia profesionalo thai ai i orientacia e Romenge, thai akcia kai te den vast ai te kherem mai şukar o socialo trajo le ziuveange romane.

~~Sax~~ Sas efektuime /kherdo jek sondazo sociologiqo e Romenge. E rezultatura kadale sondajosqo dine voia i ~~pxx~~ planifikacia e neve direkcienqe e aktivitetosqo vaş o aziutimos le romenge ai kam lenpe and-o kalkulo and-o ~~pxxxxx~~ proceso e elaboraciaqo e programurenqe teritorialo e populaciaqo and-il berşa 2003-2005; Jekh bari dikhipe del-pe le romen kan von gean ando ofiso pa-i buki - o res/ skopo-- i kontribucia le Romenge and-o umal la butjaqe,.

Si line andi konsideracia thai e interesurea le familienge romane socialo-vulnerabilo. Akcie konktreno socialo aziutimasqo si hramome an-i i Decizia e Guvernosqe nr.456 and-o 15 -to Maj 1997" Andar-~~xx~~ le akcie kai mai sas kherde mai palal e protekciaqo socialo e familienge kai silen but chevore" O Zakuno/ Thami nr.933-XIV anda 15.04. 2000" Andar o socialo Brakhipen/Protekcia vaş nesave kategorie e populaciaqo" thai sa i Konceptia nacionalo e protekciaqo e chevoresqo thai i familjo, aprobisardi tar i Decizia e Guvernosqo e Republikaqo Moldova nr.51-to and-o 23.01.2002.

I realizacia e Deciziaqo e Guvernosqe" (dikh maş opre) kam del voia te lachearen i socialo thai ekonomiqo situacia le Romenge.

O ART.%x5 E KONVENCIAQO-KADRO

pkt.105 e Avizosqo

O Zakuno/thami e Republikaqo Moldova " Andar le hakaja le zeneng

e nacionalone minoriteturenge thai o statuo juridikano pesqe organizacienu
" (nr.382-XV anda 19 zulaaj 2001 korespunzil e situaciassa kai sas kherdi
and-o umal/fremo e relaciengom ~~ma~~ maškaretnikane ande palutne 12 berq:

O Zakuno konsfincizardea e postulaturea bazutne e legislaciaqo thai
sa ai e postulaturea e maškarthemutne akturenge kai nikheren e protekci-
asa e nacionalone minoriteturenqo.

I adoptacia le Zakunosqe andar le hakaja le zenenge e nacionalone mino-
riteturenqo thai o statuto pesqe organizaciengqo sas jek jalono vastno/impo
rtanto ai progresivo karing o prindgeanimos thai garancia e hakajenge
e Nacionalone Miniteturenqo, save si themutnurea hakajenca pherde e Re-
publikaqo Moldova indiferento e numresatar thai la stareasa socialo
leng.

~~xxxx~~ And-o periodo palutno kai avilea ~~paškaretnikane~~ pe cheachi zor o
Zakuno/thami (04.09.2001 sas efektuime jek baro-baro aktivitetu vaş
i popularizacia e Zakunosqe thai o siklearimos e opiniaqo e reprezentatū-
renge e Nacionalone Minoriteturenqo anda-i perspektiva e implementaciaqe
kadale Zakunesqo,

Kadea, ando oktombra-decembra 2001 line than but khidimata/mavdimata
e reprezentaturenca e Asocienqe socio-etnoikulturikane e Nacionalone Mi-
noriteturenqo- somdasne e Konsilosqo Koordonatori paşa-l o Departamento
e Relaciengqo maškaretnikane, save kherdine prezentacia e prepozicienqe
andar le trebutne akcie vaş i realizacia e Zakunosqe. Kana sas le khidi-
mata line partea savorre le prezidenturea e socialone asocienqe, bi te
lelpe and-o kalkulo o numri e etniaqo.

Andar-o Konsilo Koordonatori kheren kotor 19 socioalone organizacie
e nacionalone minoriteturenge, inkludime kodola kai si xanci(o gin saver
-qo si mai xanci sar 0,1 pi-k şel vaş svakone etnia): e tatarurja, e ar-
menurja, e azerurja, e uzbekurja, e chiuvaşurja, e lituanurja, e grekurja
e koreicurja, e italiancurja, e udmurturja, e osetinurja.

Linindoј sar jekh sikavno e prepozicie e somdasnen e Konsilosqe Koordona-
natori sas elaborisardo/ kherde:

-- o programo e Departamentosqo Maşkaretnikane Relacienqo

- o programo e Departamentosqo e Maşkaretnikane Relacienqo andar le
akcie primordialo/ but importante vaş i realizacia e Zakonosqo
e Republikaqo Moldova:" Andar e chiachipe e zenenqe e nacionalone Mino-
riteturenqe thai o statuso/statuto juridikano pesqe organizaciaqe";

-- o Projekto e Zakonosqo e Republikaqo Moldova" Andar i modifikacia i
kompletacia nesave legislativone akturenqe" savo sasles sai i res- te
avel nesave normativo akturja sar phenel pes and-o Zakono/thami andar e
xakaja e nacionalone minoriteturenqe;

-- O Programa e aktivitetosqo e Guvernosqe e Republikaqo Moldova vaş
o berş 2002 predikhel i adoptacia i adoptacia e Koncepaciaqe e Politi-
kaqo e statosqe and-o umal e Maşkarthemutnikane Relacienqe. O projekto e
Koncepaciaqo si and-o proseso e elaboraciaqo .

Jekh forma importante e aziutimasqe anda-i partia e Themesqqo/statuto
sqa e nacionalone minoriteturenqe anda-i Republika Moldova si e love
dine vaş e programurja nacionalo-kulturalo e socialone asocienqe. An-

da-i kadaja treaba and-o berş 2001 o Departamento e Maşkaretnikane Re-
lacienqe dia i suma-43.015 leurlja. Vaş i realizacia nesavenqe kulturalo
akcienqe e etnokulturikaneorganizacienqe e municiposqo and-o fiesavo
berş den pes 100.000 leurlja andar o budzeto la Meşiaqo eForosqe Kişinău

O Departamento e Maşkaretnikane Relacienqo e Republikaqo Moldova sar
o organo godorvalo vaş i promocie/ o spildimos e themesqo politikaqo
fremo/ umal e Relacienqe Maşkaretnikane(sar phenel o art.25-to eZako-
nosqo e Republikaqo Moldova " Andar e xakaja e zenenqe e nacionalone mino-

riteturenqe thai o statuso juridikano pesqe organizaciaqe "nr.382-xxV

and-o 19 zulaq 2001 kontrolisarel o pativ kadale Zakonosqo tar e Centralo
thai lokalo publikane organizaciendar , . kheren motorizacia e situaci-
aqeetnolingvistikani thai socio-kulturalo anda-i republika, sathai kon-
sulitil e reprezenturen e nacionalone minoriteturenqe sar implementilpe
o Zakono/thami.

O ART.6-t) e Konvenciaqo-Kadro

ptt.106-to e Avizosqo

I Disproporcio/o dekalazo maqkar le dui grupurja e populaciaqo: i majori-
teta, savi del duma/vorbisarel i Themesqi chib, thai i populacia savi
vrakhjarel i Rusikani chib anda-i savi kheren kotor na numai le rusianu-
rja/qukle , vi thai aver minoriteturja savenqe chiba, nai kadia de but
mangline, si determinime e verver ginestar e khetanimatenge lingvistikane
(Dikh mai opre) , e diferenciatar e funkcienge e chibaqe, sathai so i
chib moldoveisqo sila statuso e Themesqe chibaqe e Republikaqe Moldova
And-i republika kheren pe bare discusie and-a i problema te delpe vai na
e Rusikani Chibaqe o Statuso e Chibaqe oficialone and-i Republika Moldo-
va. I liberalizacia e lingvistikane legislaciaqe ni aqtil /qaj te afeltuil
o vesto kheripe buti avere chibenqe. sathai o maqkarkulturalo Dialogo
/ Vrakjaripen.

PKT.1007 e Avizosqo

I Konstatacia e Konsultaciaqo Komitetosqo ~~katar~~ andar i divizacia
e mass-mediaqe anda-i Moldova and-i mass- media Rusikani chibaqe. expre
and-il problemurja e politikaqo nacionalo thai lingvistikani, si ba-
zutni i sikavel i presia ~~maxix~~ e politikani zorjaqe opral i mass-media.

~~ix~~ I Legislacia savi si pe chiachi zor(I Konstitucia-O MAI BARO ZAKONO
O Kodo/Zakono Kriminalo, Administrativ Zakono) o Zakono e presaqo, O Zakono

e Audiovizualosqo) ni del voia te amlearepe o biamalipe nacionalo, vi
opril e autoturenqe e Republikaqe Moldova te de determil o kurso/ drom
politikano e mass-mediaqo vi te mangel e mass-mediaqe te khelel jekh
rola pozitiv and-o araslipe k e ~~xxxxx~~ pachiaqe/ o ampakhimos maşkar-
etnikani .

ART.8-to e Konvenciaqo-Kadro

PKT.108-to e Avizosqo

O Lil/ rodipe vaş kaste del jekh than e Khethanipesqe e tatarjenqe an-
da-i Republika Moldova jekh kotor phuv te kheren jekh cintirimo xoraxano/
muslimo si and-i egzaminacia katar i Măria e Municiposqe Forosqe Kişi-
nău khetanes e Departamentosa ~~xxMaşkaritaneox~~ e Maşkaretné Relaciengo e
Republikaqo Moldova i e şerutnenca e khethanipesqe e tatarihqe vaş te
arakhen jekg adekvatone solucia.

ART.9-to e Konvenciaqo-Kadro

PKT -109 e Avizosqo

I suspendacia n-a pe but vrama e autorizaciaqo te kheren emisie ne-
savenqe mass-medié elektonikane(sar phenel o art. 13. o kotor-to e Zako-
nosqo e Audiovizualosqo phendini katar e Konsultaciaqe Komitetostar lia
than; pala i adopcia katar oParlamento e Republikaqo Moldova k-o 29 sep-
tembra 2000 e Zakonosqo nr.1257-XIV,

PKT.110 e Avizoqo

I disproporcía e utilizaciaqe e chibaqe e nacionalone minorteturenqe
and-i mass-media si determinime e situaciatar lingvistikani kai ekzis-
tuil thai e bisarranimata maşkar e funkcie socialone e chibaenqe. Kadia
sar ~~xxxxxx~~ phenen e date e statistikaqe(1989 - o ginimos le manuşenqo)
i chib ukrainisqo si i chib la mamaqe vaş 369.999 ukraincuria, i chib
gagauzisqo-vaş 139,906 gagauzuria, i chib bulgarisqo- vaş 69.614 bulgaruri
a. O gin le zenenge avre naciengo save den дума kadala chiba anda-i Repub-
lika Moldova si ticno/cikno.

Anda-l date save sas prezentime kqtar i

i Kumpania e Themesqe " TeleRadio-Moldova" pašal emisie ~~XXXXXXXXXX~~ and-i chib e Themesqe (65% and-o vaxt e antenaqo andar i Republika Moldova.

De but vrama-16 berqa kherenpe emisie and-il chiba e nacionalone minoritaturenqe. Akanutno(2002-to berq) o volumo e emisiaoqo and-o ka-

dova berq sisar dikhelpe mai tele:
and-i chib ukrainisqo-30 ceasuria/ore, i chib gagauzisqo-24 chiasuria,
i chib bulgarisqo-22 ~~XXXX~~ chiasuria, i chib rusikani-12 chiasuria,
i chib idiş-6 chiasuria, i chib Romani-6 chiasuria.

And-i Moldova si retransliruime e emisie TeleRadio anda-i Ukraina --UKR-1, 1=+1, sathai e emisie pi-i chib ukrainisqo anda-o Tiraspol thai Odessa. And-il Judecuria kai train kompaktno e gagauzuria thai e bulgaruria(Komrat, Taraklia, Chiadîr-Lunga,Tvardica) kheren buki e posturia Tadio lokalo save den avri emisie pi-l chiba gagauzisqo thai bulgarisqo.

E ~~legislaxia~~ lezislatoe lapusne vaş i edicia thai i difuzia e lilenqe/gazeturenqe- thai zurnalurenqe and-il chiba e nacionalone Minoritaturenqe and-iş Moldova ni egzistiruil. And-i Republika Moldova si printime anda-l love le socialone organizaciene e ukrainencurenqe e lila/gazeturia" Ukrainsqii golos"- " O ukrainisqo glaso "thai "Promini" And-i Gagauz-Eri-- and-i i chib gagauzisqo si editime /printome lila " Ana sozu"", "Gagauz sesi", " Hal Birlîi", Acic goz") thai dui zurnalurja("Sabaa yildizi", " Guneschik),) 2 zurnaluria si editime e gagauzarendar kai train and-o foro o mai baro- O Kişinau

And-i chib bulgarisqo si editime i gazeta/lil"~~XXXX~~ Rodno slovo" thai i revista /zurnalo " Bolgarsqi gorizontf"

And-o municipio Beltsy o polakono societato" Polsqii dom" editil / del avri o zurnalo "~~XXXXXXXXXX~~ "JUTRZENKA/" and-il chiba polonicqo thai rusisqo.

I problema e organizaciaqo lokalone mass-mediage vaş e Roma ni sas

nici jekhvar vazdini katar e Romane socialone organizaciendar.

O ART. 10 e KONVENCIAQO -KADRO

O PKT.111-to E AVDIOVIZUALOSQO

I Legislacie e Republikaqo Moldova andar o kheripe buti e chibenge but şukar sikavel e situacia lingvistikani andi republika.

I Rusikani chib si i chib la mamaqe na numai vaş 557.146 etnikuria-rusianuria, vai i vaş 446417 zenenqe save kheren kotar/parte a avere naciendar, inkludime vaş 220229 ukraincuria, 120.360 moldovanuria, 47.872 bibolde/zidoia, 16.002 bulgaruria, 11.365 gagauzuria, 10.924 bielorusianuria. Vaş 1.962.112 themutnuria e Republikaqo Moldova, inkludime vaş 1.488.865 Moldovanuria i chib rusikani si i duito chib kai denla duma fluento/şukar/mişto.

I chib moldoveisqo zeanen la 169,893 manuşa save kheren kotor/parte a and-a averx nacionalo minoriteturja.

I Utilizacia/ o Uzo e Rusikani Chibaqe and-il relacie Maşkar etnikane si jekg kondicia ~~makvaxax~~ objektivo thai trebutno tha nici ni afektil i funkcia(kheripe buki) avre chibenqi.

E chiba nacionalone minoriteturenqe si len vast aziutimasqo anda-i parte a e Themesqo/Statosqo.

O Zakono andar i funkcia e chibenge vakhjarde p-i teritoria e Republikaqo Moldova(O ART.18-to) predikhel e organizacia e trebutne kondicienqe vaş i realizacia e xakaiesqo e themutnurenqe kai i Edukacia thai Sikljari os and-il chiba gagauzisqo, ukrainisqo, bulgarisqo, ivritiko, idişiko t.a.

And-i i Republika Moldova kheren buki şkole, klasurja, kurkosqe skole,

le sikaimosa and-il chiba ukrainisqo, bulgarisqo, polonicko, germanicqo, armenicqo, grecisqo, azerisqo, lituanisqo, si editime/dine avri lila/ gazeturia thai jurnaluria and-ik chiba gagauzisqo, ukrainisqo, bulgarisqo, polonicqo; o Radio thai i Televizia nacionalo den x emisie pi-l chiba ukrainisqo, bulgarisqo, gagauzisqo, Romanes,; e chiba ukrain-

isqo. gagauzisqo thai bulgarisqo si utilizime e mass-mediator elektronikani and-al judecurja kai train kompaktno/khethanes kadala minoriteturja.

O buxlarimos kai te zoravel i legislacia andar o kheripe buti e chibenqe kadja sar phenel O mai baro Zakono e Republikaqe Moldova-I Konstitucia, I Konvencia -Kadro vaş o Brakhipen e Nacionalone Minoriteturenqe, e Evropaqe Karta vaş Regionalo thai Minoriteturenqe chiba; kam kherena şajiutnimata/posibiliteturja inke vaş savorre trebutnimat nacionalo kulturikane e esvakone zenenqe e nacionalone minoriteturenqe.

PKT112 E AVIZOSQO

Kadia sar phenel o Zakono nr.3465 -XI and-o 01.09,1989" Andar o kheripe buti e chibenqe vrakhjarde p-i teritoria e Republikaqe Moldova, ans-il khetanimata/gava kai i majoroteta si kherdi tar i publik populacia e nacionalone minoriteturenqe, r chiba r nacionalone minoriteturenqe(bi la chibaqe rusikani) şai te aven utilizime vaş i komunikacia e publikone organurenca. Inklistindoi and-o senso e Zakonosqo anavjar-do mai opre, i sintagma " i majoroteta e populaciaqe insemnol qe e populacia so si partea/kotor anda-k nacionalo minoriteta anda-k gav, zudeco t.a., kheren n-a mai xarica de 50 pi-k şel. Kadava predikhimos legislativo ni marel pes mamui e art. 10-to andar e Konvencia-kadro vaş i protekcia/o brakhipen e nacionalone minoriteturenqe. Akanak e pragosqe de 50 procenturia(so si dosta de ucho) stabilime vaş i utilizacia e chibenqe e nacionalone minoriteturenqe(ekscepto- i chib rusikani) vaş i komunikacia e publikone organurenca si optimalo thai kadava predikhimos legislativo aştil temvel efektivone realizime and-i Republika Moldova.

I prepozicia e Konsultaciaqe Komitetosqo anda-i problema te den mai tele o prago trebul jekh sikljarimos/rodipe suplimentaro profundø kas te arakhes jekh solucia save mai lachi /optimo.

PKT.113 E AVIZOSQO

K-o 26 februara 2001 sas adaptisardi i Decizia e Guvornesqo e Republi-
kaqo Moldova andar i programa nacionalo e lachjarimasqo e sikjarimosqo
la chibaqe e statusqe e Republikaqo Moldova tar le manushendar n-a terne
(e adulturja) (2001-2005) nr.167 and-o 26.02.2001).

I Programa predikhel akcie konkretne spildine karing o lachearimos
e chibaqe e themesqe tar e adulturja.(dikh mai opre)

Kadja sar phenel o art. 31 e Zokonosqo e budzetosqo p-o berq 2001
nr. 1392- XIV and-o 30.XI-2000) vaq o Fondo e promovaciaqo la chibaqe
e themesqo sas dine love: 500.000 leuria.

K-o 17-to avgusto 2001 sas adoptisardi i Decizia e Guvornesqe e Repub-
likaqo Moldova nr.857 and-o 17.08.2001" Andar i ~~mbre~~ aprobacia e Regu-
lamentosqo kaj dikhel o modo e utilizaciaqo e lovenqe katar o Fondo e
programosqo la chibaqe e statusqe" savo predikhel o modo e utilizaciaqo
e lovenqe andar-o Fondo e promovaciaqo e chibaqe e themesqe, sathai i
zenutni komponenca e Konsilosqi vaq i administracia e Fondosqe

K-o 7 Decembra 2001 sas adaptisardi i Decizia e Guvornesqe e Republi-
kaqo Moldova nr. 1374 and-o 7.XII. 2001" Andar i aprobacia e Programosqe
e chibaqe e statusqe, finansirume anda-l love e Fondosqe e promovaciaqo
e chibaqe e statusqe p-o berq 2001-to n"

Sar agorimos /rezultato kadale normativone akturenqe sas kherde o
Centro Nacionalo Lingvistikano thai e Centruria lingvistikane anda-l ju-
decuria thai municipuria. Akanutno si kherdine 8 lingvistikane centruria
, si organuizime mai but de-k sel grupuria vaq o sikljarimos e Themesqi
chib(aqe).

PKT E AVIZOSQO

Kadja sar phenel o art. 9 e Zakonosqo nr.514-XIII and-o 06.07.95
" Dikhindoi i organizacia e Krisasqe/thamipesqe i procedura juridikani
liel than pi-i chib moldoveisqo. E zene kai ni zeanen thai ni den дума/vor-
bisaren i chib moldoveisqo si len chiachimos te len akto savorenca do-
kumenturia thai butia e surosqo/dosarosqo., te den дума and-i instance
prdal o ambolditori/translator.

I procedura juridikani sai te kherel pes thai and-i aver chib save
si aksceptuime e majoritetaqar e zenenqe kai si implikime and-o proceso.

Akanak i procedura juridikani and-e but kazuria/suroria kherel pes
pi-i chib rusikani, chib save xatiarenla savorre e zene e nacionalone
minoriteturenqo.

Kazuria e deviaciaqo e normendar e legislaciaqe kai dikhen i utili-
zacia avere chibenqe de kana kodolaqee statusqe mai si but and-i i
procedura(praksa) juridikani, vi e organuria e resortosqo den sia pes-
qe zor vaq o pativ e Zakonesqo.

PKT.115 E AVIZOASQO

I legislacia e Republikaqo Moldova dikhindoi i funkcia p-o but thai ~~mi~~
miqto sikaven e lingvistikani situacia and-i Republika Moldova.

I Chib Rusisqo/rusitiqo si i chib/ la mamaqe na numai vaq 557.146 et-
nikuria-rusianuria, sathai vaq 446.417 zene e ~~xxxx~~ avere nacieneqe, maq-
kar lende, vaq220.129 ukraincuria,120.368 moldovanuria, 47.872 bibolde
, 16.002 bulgaruria, 11.365 gagauzuria, 10.924 bieloruskianuria.VAQ
1.962.112 themutnuria e Republikaqo Moldova. maqkar lende ~~pink~~kludime
1.488.865 moldovanuria. I rusikani chib si duito chib and-i save den

~~xxx~~ дума koerento/fluente. ~~I chib moldoveisqo~~

I chib moldoveisqo zeanenla 169.893 zene e nacioanlone minoriteturenqo.

I utilizacia e chibaqe rusikani and-il relacie maqkar etnikane si jekh trebuimos objektivo thai ni afektuil o kheripe buti/funkcia avre chibenge

E chiba e nacionalone minoriteturenqe si aziutome tar o Stato/Them.

O Zakono andar i funkcia e vakhjarde chibenge pi-i teritoria e Republikaqo Moldova(o art.18-to phenel te kheren pes and-i Moldova trebutne kondicie vaq i realizacia e xakajesqo e themutnikurenqe k-i Edukacia thai sikljarimos and-il chiba: gagauzisqo, ukrainisqo, bulgarisqo, ivritiqo, idiqi(qo), t.a. And-e Repinlika Moldova kheren buki qkole, klasuria, kurkosqe qkole e sikljarimasq p-il chiba: ukrainisqo, gagauzisqo, bulgarisqo, polonicqo, germanisqo, armenicqo, grecisqo, azerisqo, lituanisqo; si editime lila thai zurnaluria and-il chiba gagauzizqo, ukrainisqo, bulgarisqo, polonicqo; I Televizia thai o Radio Nacionalo kheren emisie and-il chiba: ukrainisqo, bulgarisqo, gagauzisqo,, Romanes; e chiba ukrainisqo, gagauzisqo thai bulgarisqo si utilizime e mass-mediatar elektronika-ni and-al zudecuria kai train khethanes/kompaktno kadala minoriteturia.

O Zakono" Andar e xakaja e zenenqe e nacionalone minoriteturenqe thai o Statuso pesqe organizacione" predikhel i realizacia e rodipenqe sikljarimasqe and-o umal e istoriaqo, chibaqo thai kulturraqo e nacionalone minoriteturenqo, o paimos e statostar e monumenturen e istoriaqo, thai kulturraqo e nacionalone minoriteturenqo, o xakaj e zenenqe e nacionalone minoriteturenqo, o xakai e zenenqe e nacionalone minoriteturenqo ~~the~~ te kheren/te fondin institucie ante-qkole thai institucie sikljarimasqo privato

(kone). savorre nivelurenqe, o xakai e utilizaciaqo vesto e chibaqe la mamaqe, xramome vi/vaj oralo, te avel len o aksesos e informaciende and-i

kadaia chib te kheren difuzia thai skimbo e informacienqe.

ART.12-to E KONVENCIAQO-KADRO

PKT.116-to e AVIZOSQO

- O Zakono e sikljarinasqo andar-o 21.07.95 garantuil/del garancie savorre themutnikurenqe o chiacipe/xakaj te alosares i chib vaş i edukacia thai studie. Kadia sar phenel o Zakono e Sikljarimasqo an-i Republike Moldova kheddion pes kondicie vaş o sikaimos e Chibage e Statosqe savoren-dar e themutnikuria e themesqe andar-o res e interetetasqi and-il sa lealina e viacaqe- ekonomikani, politikani thai kulturalo(ni).

Sa and-o kodova vaxt vaş e zene e nacionalone minoriteturenqe x kherdion pes trebutne kondicie vaş o sikljarimos la chibae e mamage sar baza e barimasqe e zenesqe/manuşesqe thai e konservaciage e barvalimatenqe nacionalone -spiritualikane.

Kadaia buki si la relacie p-o but e populaciatar e romenqe thai e reprezentanturenqe e nacionalone minoriteturenqe save nai kadia de but.

Palal date e Ministeriumosqe e Sikljarimasqe e Republikaqo Moldova gin/numri e institucienqe kai si thodine and-o kadro e institucienqe e sikljarimasqe ant-universiteta si:75,4 procenturja-- e institucie and-e save x e studie kheren pes and-i chib e statosqde ,18,4%-- and-i chib rusikani, 6,2 pi-k şel si miksturia(moldoviisqo-rusikane).

Ande i Republika Moldova si şkole, gimnaziurja, liceurja, klasurja and-e save o sikljarimos kherel pes and-il çgiba ukrainisqo, bulgarisqo, magauzisqo, ivritiqo/idiş, polonisqo.

And-o Plano e sikljarimasqo vaş e berşa e studienqo 2002/ 2003 si
thodini jekh disciplina /buki nevi--" E istoria, e tradicie thai i kul-
tura e(naciage ~~(rusikano)~~ norodosqe (rusikano, ukrainiano, gagauzo, bul-
garo thai kadia mai dur (t.k.m.d.)"

E organizacie socialone etnokulturalonikane e manuşenge e naţionalo-
ne minoriteturenqe (e niamcurja, e poloncurja, e bjelorusianurja, e ar-
menurja, e azeruria, e lituanuria, e grekuria t.a) organizuin/kheren şko-
le kurkesqe vaş o sikljarimasqe e chibake e mamaqe, e kulturage, e tradi-
cienqe ritualurenqe.

O Zakono e Sikljarimasqo ni inkherel o anav" şkola kurkesqo" vi ande e
preambula lesqe si jekh generalo definicia e sistemasqe e sikljarimasqo
anda-i Republika Moldova kai inkherel andre lesti e institucie e sikljari-
masqe verver tiposqe thai privatone rormenqe, kodoia so del voia te
dikas i şkola e kurşesqe sar jekh institucia studienqo thai sikljarimas-
qe, kherindoi buki kadia sar phenel o art. 34-to and-o kadro e sikljari-
masqo suplimentaro(avri e şkolatar)

Vaş o O Societato Lituanisqo anda-i Republika Moldova, o Societato
e kulturage grekikani" Elefteria" anda-i Republika Moldova. O Khethanipe
Armenisqo anda-i Republika Moldova, O Centro e Lulturage Germanisqo
" Hoffnung" anda-i Republika Moldova. O Societato Polonisqo anda-i Republi-
ka Moldova, I liga e ziuvljanqo polondikane. o Khethanipe e Azerenqo an-
da-i Republika Moldova " Araz" - i kurşesqe i şkola si jekh primordialo
thai prioritetno forma e bukjaqe e e cheaurenca thai ceavenca.

E kurşesqe şkole si kherde p-i socialo baza(socialone baze) vi e buki
lenqe si aziutome e Statostar kadia sar mangel o zakono. SA kadia, e kur-

te del bari zor e profesienge kai si tradicionalo, profesie kai le
Roma si len baro randamento. t.a.

~~XXXXXXXXXXE~~

O ART. 14 E KONVENCIAQO -KADRO
PKT. E AVIZOSQO

E Tensie "konflikuria phandine la chibasa rusikanè sar disciplina
školaqi, andi angloškola, save biandile/aviline and-i Februara e ber-
şesqe 2002 nai len motivuria nici kulturálone, nici lingvistikane. I Diz-
pozicia e Ministrosqe e Sikljarimasqo dikhindoi o sikhaimos la chibage
rusikani and-i nacionalo škola sas abrogime. And-o sa kodova vaxt si
trebutno phendino qe sar sikhavel e Konsitucia e Republikaqo Moldova(o art.
13-to o kotor (3)o stato kherel mai lokhes o sikkaimos e chinenqe kai
si len internacionalo chirkulacia.. O sikljarimos and-il škole jekha chi-
bage save na-i chib themesqe e Republikaqo Moldova ni daştil te avel
and-o detrimento e sikaimasqo e chibage e themesqe thai le zene e naciona-
lone minoriteturenge si len i obligacia te sikljon mişto i chib e themes-
qe.

O ART.15-to e KONVENCIAQO-KADRO
PKT. E AVIZOSQO

O ART.22-to e Zakonosqo " " Andar e xakaja e zenenqe e nacionalone mi-
noriteturenge thai o statuso pesqe organizacienqe" obligil e Guvernos,
e Ministeruren, e Departameturen, e Autoritetaturen e administraciaqo
publiko lokalo te konsutil e organizacien e manuşenqe kai kheren kotor
anda-l nacionalo minoriteturia k-i elaboracia thai promovacia e politikaqo
and-o umal e kulturago thai sikljarimasqe atoska/atunci kana thol o vast
p-il interesurja e nacionalome minoriteturenqo.

Jekh and-al mekanisme e realizaciaqe kadale artikulosqe e Zakonosqo si i aktiviteti e Konsolosqi Koordonatori e organizacione etnokulturalikone.

O Statuto e Konsolosqi Koordonatori sar o Organo socialo konsultaciaqe paşa-~~q~~ o Departamento si konsfincime tar o art.25 koto)3) e Zakonosqo andar e xakaja e nacionalone Minoriteturengo Anda-i Kompenenca e Konsilosqi kheren kotor/parteja e şerutne e asocienqe socialo etnokulturalo akreditime k-o Departamento, sathai e reprezentaturia e Departamentosqo e Relacione ~~Maşkar~~ Maşkaretnikane.

Andar-o Konsilo Koordonatori (o berş 2002) kheren kotor 67 organizacie etnokulturalikone, xramome E Ministerostar e Justiciaqo/thamipesqe sar organizacie statusosa republikano thai akreditime k-o Departamento e Relacione Maşkaretnikane. Maşkar lende: 53 reprezentanturen anda-k nacionalo minoriteta. 19 nacionalo minoriteturia si lenqe reprezentaturia and-o Konsilo Koordonatori: e ukraincuria(6), e rusianuria(8), e bulgaruria(3), e bibolde(1), e bielarusianuria(1), e roma(7), e germanuria(2), e polonuria(3), e tataria, (1), e armeanuria(3), e azeruria(3),, e uzbekuria(thai ver reprezentaturia e etnienqe anda-i Asia Centralo)(1), e chiuvaşuria (1), e lituanuria(3-, e grekuria~~XX~~ (2), e korecuria (1),, e italiancuria(1), e udmurturia(1), e osetinuria(1),.

3 organizacie le gagauzurenqe, kai train avrutno e teritoriatar ~~XXXX~~ Gagauz-Eri, 2- si len reprezentaturia ~~XXXX~~ puchimatar afro-asatikani, 11 organizacie si maşkaretnikane thai den vast barò te zurjaren e kultura thai i sistema e sikljarimasqe e nacionalone minoriteturenqe, kheren aktiviteturia te brakhen e xakaja e manuşesqe/manuşikane thai te kheren investigacie thai studie.

Andai komponencq e Konsilosqi kheren kotor reprezentanturia e organiza-
cienqo sar avela o gin e etniaqo kai von reprezentuin. E tataria, e armenu-
ria, e azeruria, e uzbekuria, e chiuvaşuria, e lituanuria, e grekuria, e ko
reicuria, e italiancuria, e udmurturia, e osetinuria si nacionalo minori-
tatura xanci manşenca, svakuno gin vaş orisave etnia ni nakhel p-o tikno
de 0,1 procenturia e populaciaqe anda-i Moldova.

KOprizēdenturia/koşerutne e Konsilosqē Koordonatori si: o şerutno/direk-
toro generalo e Departamentosqo e Relacienqo Maşkaretnikane thai jekh anda-l
gomasne/membruria e Konsilosqi Koordonatori-- presidente jekhjaqe anda-l
organizacie etnokulturalo.

O Konsilo reprezentuil e interesuria e nacionalone minoritaturenqe,
si les i funkcia e mediatorosqo maşkar e nacionalo minoriteturia thai
i e organuria e statosqe save len decizie so nikheren e interesurendar e
minoritaturenqe. E pprobleme thodine andi- discusia e Konsilostar ni op-
rinpe numai safe k-ē umal e kulturago thai e ~~sikhlijx~~ sikhlijarimasqe,

Le kidimatende e Konsilosqē sas thodine andi discusie but importantune
probleme thai sas adotisarde /line e trebutne rekomandacie:

o rojekto e Zakonosqo e Republikaqo Moldova" Andar e xakaja e zenenqe
e minoritaturenqo nacionalone thai o statuso juridikano pesqe organiza-
cienqe" (1984, 1996, 1999);

i problema e anulaciaqo e atestaciaqe dikhindoi o zeanglimos e chibaqe
e statosqe(1994,1995),

o Brakhipen e e chibenqe e minoritaturenqe anda-i Moldova and-o konteksto
e Evropaqi Karta vaş Regionalo thai Minoritaturenqe Chiba (1997,1999);

i problema te den o te na den ~~axstaxmsax~~ e judecos Taraklia, kai train

khethanes e bulgaruria o statuso ~~xxxxxxx~~qevash i uniteta administrativo-teritodiale di-k partea (akanak o zudeco Taraklia and-o kadro e reformaqe administrativo-teritorialo(1999);

i problema e sikljarimasqo andil chiba la dajaqe e nacionalone minoriteturenge(1999);

i problema e emisionqe TV thai Radio and-il chiba e nacionalome minoriteturenge (2000),

i aktiviteta e kurqesqe shkolenqe sar institucie socialone vaq o sikljari-mos thai i edukacia (2001);

● e prepozicie e programosqe e realizaciaqo e Zakonosqo " Andar e cheachipa/hakaja e zenenqe e nacionalone minoriteturengo thai o statuso pesqerengqe organizacionqe" (20001,2002).

Kadalendar organuria konsultaciaqe kheren buti thai paqa-l e publikone autoriteturenge anda-l judecuria thai bare forosqe centruria/municipuria save si len kolaboracia e socialone organizacionqa e nacionalone minoriteturenge save si len lokalo statuso. Sar misaljaqe:--

● i komisiya vaq i Koordonacia e ~~aktiviteturenge~~ aktivitetaqe e etnokulturalikone societengqo lokalo statutosa tar o Municipio Kişinau. Anda-i Komisia kheren kotor/ partea e şerutne e 15 socialoorganizacionqe tar o Municipio ~~xxx~~ e nacionalone minoriteturenge. Sa kadia Komisilo kherel buki thai and-o municipio Beltsy.

O Diapazono e problemengqe thai e themengqe kai sas and-i diskutie e reprezentaturengqca e nacionalone minoriteturengo ni nikherel numai e umalinenqe e sikljarimasqe thai kulturaqe thai buhlearn pes and-o kurso e maladimatengqe e Presidentosa e Republikaqo Moldova save kherdine pes tradicionalo O palutno maladimos lija than k-o 25 tritonaj 2002. E maladimaste line

kotor/partea e  rutne e 55 asocienqe socialo. And-o proceso e Dialogosqo   representaturenqe r nacionalone minoriteturenqe e Prezidentosa O Vladimir Voronin sas thodine and-i diskucia but probleme e buhjarimasqe socialo-ekonomikano thai politikano e Statosqe Moldavo polietniqo.

Sar chiachio rezultato e maladimasqo sas i konkluzia: o bazutno ma kar/remedio e dialogosqo konstruktivo ma kar e autoriteturia thai nacionalominoriteturia trebun te aven o rodimos e modosqe kai da ti-l te len diskisie politikane e savorre themunikuria e republikaqe, saravela lenqe (ri) i nacionaliteta thai chib.

E rekomendaciene e Konsultaciaqe Komitetosqe korespondil thai i rksa/praktika e konsultaciaqe direktno fiesavesqo representanto anda-k nacionalo minoriteta, Line than maladimata konsultativone   Administraci- aqe e Departamentosqo e Relaciengo Ma karetnikane e reprezenturenca e socialone Asocienqe e ukraincurenqe, rusianurenqe, bulgarurenqe, bielorusi- anurenqe, lituanienqe/litwanurenqe, azerurenqe, tatarenqe t.a. K-o Minis- teri Andrutne trebenqe/butjenqe e participaciaqe e socialorganizaciene e azerurenqe thai romenqe sas line and-i diskucie e probleme ~~xxxx~~ prijmasqo e/ atitudineaqe toleranto karing e themutnikuria kadale etniene ~~xxxxxxx~~ tar e organurendar va  i protekcia /Brakhipen e juridikane normenqe (2000).

O Zakono" Andar e hakaja e zenenqe e nacionalone minoriteturenqe thai o statuso pesqe organizaciene" den zor bari e socialone Asocienqe e nacio- nalone minoriteturenqe. And-o partikularo, o Zakono del voija i planifi- kacia la kolaboraciaqe na numai e Departamentosqe e Relaciengo Ma karetni- kane, sar organo r taioraqe e centralone publikaqo Administraciaqo, vi thai avere centralone thai lokalo organurenqe e ~~xxxxxxx~~ sektorea bi-

raçjkanon/na guvernamentalo anda-i solucia nesave problemenge bari impartancia e maškaretnikane relaciengo tar i Republika Moldova.

PKT.120 E AVIZOSQO

I konstatacia e Konsultaciaqe Komitetosqo qe si nesave pharimata kodoia so dikhel i participacia e zenenge e nacionalone minoriteturenge and-iltreburia/butia publikone chiachiuni/žustifiqime. Vi, kadia sar phenel o Zakono" Andar o kheripe buki e chibenge dine duma/vrakjarde pi-teritoria e Republikaqo Moldova " o art.7-to)

● Chiachi kondicia vaş o aksesu e servisoste publiko si ozeanglimos e chibenge moldoveisqo e rusisqo and-i struktura e personalosqe (manuša kai kheren buti) e organurenge publiko centralone e lokalo (and-o aparato e Ministerurenge thai departamenturenge, prefekturenge thai konsilurenge) o gin/numri e zenenge e nacionalone minoriteturenge si 17,5 %, anda-l Krisuria (judekatoria) 7,6%, prokuroria (prokusetoria) -19,4 %, so ni ko-respond-il e ginesqo e nacionalone minoriteturenge and-i i populacia e Moldovage.

● I Konstitucia e Republikaqe Moldova thai o Kodo Elektoralo/alosarimasqo predikhem o hakai e zenenge te alon thai te aven alome/alosardime indiferentno (verver) e naciatar thai zeabglimatar e chibage e Themesqo/Statosqe Ekscepto e kandidaturia e funkciate e Presidentosqe e Republikaqe Moldova thai o Başkano/şerutno (bulibaşa) e Gagauziaqo. And-o jekhto suro/kazo mangekpe o zeanglimos e chibage moldoveisqo, and-o duito-- e chibage gagauzisqo.

E zene nacionalone minoriteturenqo len ~~akti~~ aktivo participacia and-i viaca politikani e Themesqe , sathai and-o proceso

limasqo e decizienqe. Akanak ande 101 deputaturia e Parlamentosqo e Republikasqo Moldova 58 si moldovanuria, 14- ukraincuria, 12- rusianuria, 8- rumunuria, 6- gagauzuria - 2- bulgaruria, 1 gruzino. Anda-l 16 ministruria - 1rusiano thai 1- gagauzo.

Baro dikhipes delpes e iniciativenqe e organizacienqe socialone e Romenqe. Akana kheren buki 7 republikane organizacie e Romenqe: o Societeto Socialo-kulturalo "Romii Moldovei" (E Roma e Moldovasqo) (1990), E socialo asociacia "Juvlia Romani" anda-i Moldova (1997), I Asociacia Etno-Sociokulturalo-Edukativo "Bahtalo Rom" anda-i Republika Moldova (1999), i Asociacia "Termimatenge Roma" (1997) I Asociacia anda-i kultura thai sikljarimos " Elita Romany" tar i Republika Moldova, I Asociacia " Tradicia Romany" (2001), sathai o Mişkimos Socialo e Romenqe anda-i Moldova. I Unia/khidipe e Terne Romenqe anda-i Republika Moldova (Le dui kherdine and-o berş 2002-t) Pi-i teritoria e Republikasqo Moldova kheren buki asociacie socialone e romenqe statusosa lokalo; and-o judeco Soroka-2, Belty-1, and-o Municipio Kişinau-1, Komrat -1, Ceadîr Lunga-1.

PKT 121 e AVIZOSQO

K-o 23 decembra 1994 o Parlamento e Republikasqo Moldova adoptisardea o Zakono nr.344-XIII "Dikhindoi o Statuso juridiko specialo e Gagauziyaqo (Gagauzi Yeri) Akanak i autonomia gagauzisqo Gagauz-Yeri na-i definitivime juridikanes thai praktikanes. O parlamento thai o Guverno e Republikasqo Moldova rodil solucie trebutne so nikheren e formasa e autonomiaqe gagauzisqo: i modifikacia thai i komplektacia e Mai Bare Zakonosqo/Konstitucia i solucia e problemenqe phandine kodoless so si e manuşen thai le Statosa -i proprieteta t.k.m.d.

~~Qand 16-12-2001~~

O ART.16 E KONVENCIAQO-KADRO

PKT.122 E AVIZOSQO

K-o 27-to 2001 sas adoptisardho o Zakono Nr.764-XV" Dikhindoi i organizacia administrativo-teritorialo e Republikaqo Moldova"

Kadia sar phenel o art.1-to e Zakonosqo Nr.1078-XV ~~xxxx~~ tar 25 Maj 2002 " Andar o Modo e Aplikaqciaqo e Zakonosqo nr.764-XV andar-o 27 Decembra 2001 save dikhel i organizacia administrativo-teritorialo(phuvijaqo) e Republikaqo Moldova Thai i Zakonosqo Nr.781-XV tar o 28 Decembra 2001 vaq i modifikacia thai komplektacia e Zakonesqo nr.186-XIV tar o 6-to Novembra 1998 dikhindoi i Lokalo- Publikoni Administracia" o Zakono nr.764-XV tar 27 Decembra 2001 dikhindoi i organizacia administrativo-teritorialo e Republikaqo Moldova tholpes and-i aplikacia kotar i data thodini vaq e lokalo alosaripenqo, vi na mai dur de 23 Tritonaj/Marto 2003. Kadia sar phenel o art. 2-to e Zakonosqo Nr.1078 -XV- tar 25 Maj 2002 and-o periodo kotar 29 januara 2002 zi la datate thodini e lokalone alosaripenge kam aplikinpe e predikhimata e Zakonosqo 191-XIV and-o 12 Novembra 1993 dikhindoi i organizacia administrativo-teritorialo e Republikaqo Moldova.

Ande i realizacia e reformace administrativo-teritorialo si line and-i i realizacia e reformace administrativo-teritorialo si line and-i seama/~~kan~~ dikonsideracia thai interesuria e nacionalone minoriteturenqe.

O Zakono Dikhindoi o organizacia administrativo-teritorialo e Republikaqo Moldova(2001) preikhel i eksistenca e judecosqe Taraklia and-o savo i majoriteta e populaciaqo si bulgaruria. Avri ~~xxxx~~ kadalatar, sar phenel o nevo Zakono dikhindoi i organizacia administrativo-teritorialo e Republikaqo Moldova e uniteta adminsitrativo teritorialo independento(gav, komuna) kherdiape kana si le jekh populacia

